

РЕЦЕНЗІЇ

Кагановська О. М.

Київський національний лінгвістичний університет

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ІГІНОЇ ЗОЇ ОЛЕКСАНДРІВНИ «ТОПІКА АНГЛОМОВНОГО ГОТИЧНОГО НАРАТИВУ»¹

Рецензована монографія демонструє результати дослідження багатогранного міждисциплінарного феномена «топіка» в площині його систематичної вербалізації в англomовному готичному наративі, репрезентованому в літературі та кіно. Актуальність книги вбачається в тому, що в ній поєднані кроспарадигмальні підходи до вивчення наративу як оповіді, не обмеженої текстом. Наратив є водночас глибинним станом буття, сукупністю мовних явищ, реалізованих у ситуації комунікації для інтерпретації й опису чогось як цілісної події співприсутності суб'єкта та об'єкта цієї комунікації, а також послідовністю подій, що вже сталися й зафіксовані як мовні факти.

У передмові подані мета, завдання, матеріал монографії, а також пояснений термінологічний апарат. У першому розділі, що має назву «Теоретичні засади вивчення топіки англomовного готичного наративу», розкрито фундаментальні наукові засади дослідження, визначено місце обраної проблематики серед наукових напрямів і течій та спосіб, у який вона є їх продовженням. Здійснюється, зокрема, обґрунтування підходу до вивчення топіки англomовного готичного наративу з урахуванням як суто риторичного, класичного підходу Арістотеля та його численних коментаторів (навіть арабських), так і пізніших підходів, як-от: культурологічного й літературознавчого підходів Е. Курціуса, філософських підходів Ж. Дюрана та Г. П. Щедровицького, нового лінгвістичного підходу В. О. Садикової, згідно з яким топіка розглядається як узагальнений інваріант, структурно-смилова модель на мовному рівні, що є вищим за речення (як деяка вершинна мовна категорія). Відтак топіка тлумачиться як із боку аргументації та верифікації деякої інформації, так і з боку уза-

гальнення певних культурних знань в основі літературної готичної традиції, які мають мовне вираження. Також автор тлумачить уже наявні підходи до вивчення оповідного тексту як способу дворівневої комунікації чотирьох наративних інстанцій у стосунку англomовного готичного наративу. З позицій цих інстанцій висвітлюються модуси мовної кристалізації смислу (В. І. Карасик) у комбінації з аналізом генотекстів і фенотекстів (Ю. Кристева). Оскільки англomовний готичний наратив визначений як утілена засобами англійської мови оповідь про надприродну таємничу подію, то такий підхід, з одного боку, поглиблює наратологічну традицію, покладену М. Баль, Ф. Ботінгом, М. Флудернік, В. Шмідом, а з іншого – уточнює, що наратив цього типу містить притаманні лише йому властивості, у тому числі мовні, які вирізняють його серед інших типів.

У другому розділі, що має назву «Методика дослідження способів вербалізації топіки англomовного готичного наративу», тлумачаться методи дослідження топіки англomовного готичного наративу. Методика, запропонована автором, ґрунтується на поєднанні низки методів, що в логічній сукупності працюють на виявлення топіки англomовного готичного наративу. Методику розроблено з оперттям на класичну теорію тріадичних побудов, тобто метод пізнання феноменів через їх включення в тріади, завдяки чому розкриваються способи їх функціонування всередині цілого та окремо, а також потенціал щодо структурної взаємодії. Топіка англomовного готичного наративу складається, відповідно, з трьох топосів: *співбуття* (або *події співбуття*), *готичної сутності та волі до таємниці*. Разом вони утворюють цілісний конструктивний об'єкт, що вивчається за допомогою методів *наративної трасології*, *інтранаративної трансгресії*, *декрипції*, а також *розгортання складки*.

¹ Ігіна З. О. Топіка англomовного готичного наративу: монографія. Ніжин: Видавець Лисенко, 2018. 441 с.

Методологічний набір, на якому ґрунтується методика, містить сучасні наратологічні методи, постмодерністські та метамодерністські підходи до вивчення обраної топіки, а також елементи розробленої в другій половині ХХ століття системомиследяльній методології, згідно з якою топіка й розглядається як конструктивний об'єкт. У межах *нараторологічних методів* залучені соціолінгвістичні та структурні методики нараторології для доказу того, що в англійському готичному наративі взаємодіють чотири наративні інстанції, які під час спілкування формують топіку наративу та втілюють її за допомогою мовних засобів. *Постмодерністські та метамодерністські підходи* включають методологічний апарат теорій «сліду», «складки», гено- й фенотекстів, семіотичного диспозитиву, а також міфокритичного аналізу та теорії уяви (*imaginaire*). У світлі цих теорій наративні інстанції водночас утворюють та інтерпретують топіку англійського готичного наративу, репрезентуючи так звані збірні суб'єкт-об'єкти, відомий також як антропологічний траект. Генотекстовий і фенотекстовий аналіз готичного наративу доповнює метод *мовної кристалізації смислу*, що слугує для виявлення вербалізованих культурно-специфічних знань, пов'язаних із наративними інстанціями. Отже, ідеться про закономірність інтеграції теоретичних підходів до термінологічного тлумачення топіки щодо англійського готичного наративу як особливого типу оповіді, не обмеженої текстом та такої, що має інтерсеміотичні ознаки.

Запропонована методика розвиває, а також сприяє експлікації відомих на сьогодні напрямів із вивчення англійського готичного наративу в аспекті встановлення способів вербалізації його топіки, які виявлені на підставі художніх текстів і їх адаптацій. Обстоюється гіпотеза, що топіка англійського готичного наративу – це умовний конструктивний об'єкт, у якому інтегрується сукупність взаємозумовлених топосів, що вербалізовані різнорівневими мовними одиницями в межах наративних висловлень. Під наративним висловленням у роботі (згідно з нараторологічною термінологією) мається на увазі довільна кількість речень будь-якого типу для вираження події співбуття. Окремі топоси, які наповнюють топіку, повторюються в межах стандартного для англійського готичного наративу патерну логічної аргументації/верифікації під час комунікативної інтеракції наративних інстанцій (*narrative authorities*): автора, читача, оповідача та його адресата. Патерн аргументації/верифікації полягає в

тому, що *ненадійний наратор* (*unreliable narrator*) розповідає про надприродну подію як про дійсну та запевняє в її справжності *довірливого наратора*. Через це систематично порушується принцип кооперації та низка логічних законів, що знаходять вербальне підтвердження. Дослідження конструктивного об'єкта є також аналізом *топіки як складки*, тому методи вивчення одного топоса з позиції як форми (*ad figuram*), так і змісту (*ad rem*) слугують для вивчення іншого.

У третьому розділі з назвою «Топос співбуття в англійському готичному наративі: сліди вербалізації» описується та аналізується топос *співбуття*, що має як підґрунтя конфронтацію реального з незвіданим (надприродну таємничу подію) і втілений в англійському готичному наративі бінарними структурами, які мають у роботі назву *слідів*. Бінарність виявляється в тому, що слід є способом співвіднесеності певного наративного інциденту (конкретної події в часі наративу) з подією як узагальненим топосом, абстракцією шляхом утілення привативної опозиції елементів (наприклад, певних лексичних одиниць). Якщо *подія співбуття* спершу отримала втілення в літературному творі, а потім у кіно, то наратив про таку подію реалізує якість *поліморфізму*. Кожний новий варіант утілення є *транспонентом* оригінальної події. Оригінал складає поліморфну матрицю з транспонентами, що розрізняються за *глибиною та діапазоном*. Інтерпретація події співбуття в транспонентах може набувати декількох способів: *автентичної (деталізованої або редукованої) ретрансляції, трансформації* (з незначними змінами оригіналу) або *трансмутації* (зі значними змінами).

Також у третьому розділі проаналізовано *структурну варіативність* співбуття як чотирьох варіантів, умови реалізації яких виявляються через обставини зіткнення, мотивацію сторін, дію об'єктів і явищ на персонажів та подію співбуття. Способи вербалізації інформації про умови розрізняються як *точковий* (окремі лексичні одиниці або одиночні речення), *дисперсний* (різні лексичні одиниці на позначення *одного й того ж* референта) та *лінійний* (детальне тлумачення референта, наприклад, у межах абзацу). Точковий слід у конкретній реалізації є *фрагментарним*, лінійний – *функціональним нег-ентропійним* (якщо логічні закони й принципи комунікації порушуються вибірково) або *ентропійним* (якщо це відбувається систематично).

У четвертому розділі, що має назву «Топос готична сутність в англійському готичному нара-

тиві: способи конфігурації й вербалізації», описується й аналізується, відповідно, топос *готична сутність* у сукупності класифікованих підтипів: феноменів, ноуменів, готичних антропоморфних типажів. Способом вербалізації готичної сутності є *ейдос-формал*, тобто вербальний маркер у складі семіотичного бінома *ейдос-ініціал* та *ейдос-формал*. Ейдос-ініціал є релевантним готичній традиції смислом, ейдос-формал – способом вербалізації такого смислу в англomовному готичному наративі (наприклад, конкретним наративним висловленням). *Готична сутність* утілюється через творче зусилля наративних інстанцій зі структурування притаманних цьому топосу смислів (інтранаративну трансгресію). Під структуруванням мається на увазі послідовний процес утворення, становлення й фіксації змісту топосу у вербальній формі. Наративні інстанції утворюють збірну мовну особистість, *плюральне Я*, що ідентифікується за певним типом лексики, функціональними стилями, граматичними особливостями.

П'ятий розділ із назвою «Топос воля до таємниці в англomовному готичному наративі: композиційні й мовні особливості» присвячений третьому топосу – *волі до таємниці*. З'ясовано, що він реалізується в англomовному готичному наративі через *езотеричну тональність*, контекстуально суперечливу лексику на позначення того ж референта, а також надмір мовних одиниць, що містять імпліцитну інформацію (*криптем*). Топос *воля до таємниці* ґрунтується на принципах *містеріальної емуляції*, *наративної антиномії*, *розсіяної референції* та *ущільнення імпліцитної інформації*. Перший принцип сприяє відтворенню в композиції англomовного готичного наративу містерії як ритуалу посвячення в таємне знання; другий принцип зумовлює порушення в наративі логічної послідовності, а відтак і суперечність між судженнями, які в одному й тому ж контексті

визнаються правильними; третій принцип надає невизначеності певному референту, а четвертий виявляє скупчення в англomовному готичному наративі криптем.

Незважаючи на науковий внесок автора монографії в семіотичні, наративні, лінгвостилістичні, лінгвопрагматичні та лінгвокультурологічні студії, аргументація й формулювання певних положень зумовлюють деякі запитання. Зокрема, головний термін – *топіка* – ніби пояснюється автором (у межах філософських, лінгвістичних і літературознавчих теорій) через інший термін – *конструктивний об'єкт*, а *конструктивний об'єкт* – через *сукупність топосів*. Такий спосіб тлумачення дещо ускладнює розуміння, а визначення термінів повинне мати експлікативну функцію, оскільки стосується висвітлення суті пропонованої методики та загалом теоретичної концепції про наявність деякого стандарту організації англomовного готичного наративу. Також, узагальнюючи міркування автора, топіку англomовного готичного наративу репрезентовано як умоглядний (умовний), релевантний готичній традиції простір, у якому взаємозумовлені топоси – носії визначальних ідей англomовного готичного наративу інтегровані в нерозривну сукупність. При цьому з формулювання не цілком зрозуміло, носієм чого є топос – традиції або наративу, створюючи надтекстову організацію значень. Чи є він певним художнім метаобразом, у якому відтворені загальні літературні тенденції літературної чи культурної епохи?

Відповідно до поставлених актуальних запитань запропонована гіпотеза про топіку англomовного готичного наративу як конструктивний об'єкт, утворений сукупністю трьох топосів, є перспективною для подальших наукових пошуків. Рецензована монографія може бути цікавою широкому колу читачів, насамперед фаховим філологам (як лінгвістам, так і літературознавцям).